

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra divadelní vědy

Ročníková práce

**Vladimír Vodička jako ředitel Divadla Na zábradlí
(1958-1991)**

Magdalena Jirků

Vedoucí práce: doc. Mgr. Martin Pšenička, Ph.D.

Poděkování:

Mockrát děkuji doc. Martinu Pšeničkovi, že po celou dobu vedl a směřoval mé bádání, které mělo za výsledek text této práce. Taktéž děkuji Marii Fišerové za umožnění přístupu do archivu Divadla Na zábradlí.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem svou ročníkovou práci vypracovala samostatně pod vedením zvoleného školitele a veškeré nalezené materiály řádně ocitovala a uvedla v seznamu zdrojů. Práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia nebo k dosažení jakéhokoli vysokoškolského titulu.

Magdalena Jirků

Praha 2023

Obsah

Úvod	4
1. Stručné zmapování vzniku a vývoje Divadla Na zábradlí v letech 1958-1991	5
2. Působení Vladimíra Vodičky v Divadle Na zábradlí	9
2.1. JUDr. Vladimír Vodička	9
2.2. Divadelní provoz	11
2.3. Politika	14
Závěr	23
Bibliografie	24

Úvod

K volbě tématu této práce mě vedl zájem o fungování Divadla Na zábradlí a divadelní provoz jako takový. Ačkoliv je Divadlo Na zábradlí v tuzemském, ale i evropském měřítku, považováno za jedno z největších co se významu týče, strukturou a fyzickými parametry odpovídá divadlu malému. Z ředitelské pozice tu člověk zastává spousty reprezentativních, ale i výkonných pravomocí. JUDr. Vladimír Vodička ve funkci ředitele setrval celých 33 let a stal se tak nejdéle sloužícím ředitelem v poválečných dějinách českého divadla. O to zajímavější se tento výkon jeví, představíme-li si dobu, ve které Vodička působil. Politická scéna se během padesátých, šedesátých, sedmdesátých a nakonec i osmdesátých let výrazně a významně proměňovala, ale Vodička na svém místě setrval.

Přestože je Vladimír Vodička zajímavou a podivuhodnou osobností druhé poloviny 20. let, práce by se neměla stát pochvalným a adoračním textem na jeho osobu. Během svého bádání jsem se setkala s řadou protichůdných názorů, z nichž se dá jen stěží určit, který odpovídá realitě. S největší pravděpodobností jsou reálné všechny. Velkou roli hraje i aspekt doby, z níž na jeho působení pohlížíme.

Cílem tohoto textu je proto snaha o zmapování Vodičkovy éry v Divadle Na zábradlí mezi lety 1958 až 1991 z dnešního pohledu a odstupu. Jaká úskalí, oběti, ale i světlé chvílky tato éra přinesla. S ohledem na politickou scénu, budu v práci akcentovat i způsob, formu a podobu divadelní produkce v tomto časovém rozmezí.

1. Stručné zmapování vzniku a vývoje Divadla Na zábradlí v letech 1958-1991

Vznik Divadla Na zábradlí se datuje do roku 1958, kdy jeho zakladatelé Helena Phillipová (mj. pozdější spoluzakladatelka Divadla Jára Cimrmana), Vladimír Vodička (budoucí ředitel), Jiří Suchý (zakladatel Divadla Semafor) a Ivan Vyskočil (pozdější profesor na DAMU) po dvou letech společné tvorby po nedivadelních, a tedy často nedostatečných a nevyhovujících, prostorách kaváren a restaurací, cítili potřebu vlastního divadelního sálu, který by si čtveřice zakladatelů sama vybuodovala. Po krátkém hledání narazila na prostor v domě č. 5 na Starém městě, na rohu uličky “Na zábradlí” spojující Anenské náměstí s nábřežím. Prostor se nacházel v dezolátním stavu.

Ivan Vyskočil popisuje, jak se 1. září roku 1958 s Jiřím Suchým přišli podívat na Anenské náměstí a hledat jakýsi divadelní sálek. Paní správcová je sice vyvedla z romantické představy, ale nikoli jejich nadšení, se kterým v dalších dnech divadlo budovali. Dokonce jim v jejich začátcích pomáhala s jeho provozem. Po několika dnech se prý objevil i Dr. Vodička a rázně prohlásil: *“Vyhoďte ty staré krámy ven, nechte tu jen sedadla a materiál, který by se mohl hodit. Vyklidit, vyčistit, pořádně vydrhnout a vymalovat!”*¹

Na tehdejší podobu divadla v pár slovech vzpomíná i jeho ředitel: *„Napřed se prošlo tmavým a nevlídným průchodem - vpravo garáž - na dvorek plný krámů a harampádí. Odtud do sálu s pobořenými řadami židlí, kde zelo jeviště asi jako díra, beze všeho. To bylo léto 1958. Sponzoři u nás tehdy neexistovali, tak jsme mezi sebou vybrali pár stovek a za pár týdnů jsme si to divadlo postavili.”*² (Vladimír Vodička pro Reflex v roce 2008 při 50. výročí vzniku Divadla Na zábradlí)

Dům za svou existenci vystřídal několik funkcí. Jednalo se o jedno z nejstarších sídlišť na území vnitřní Prahy. Jeho historie nás vede až do 12. století. Koncem 19. století byl v budově zbudován sál, ve kterém Jednota katolických tovaryšů založila svůj divadelní spolek. Ve 30. letech byla jejich činnost přerušena válkou, po ní se krátce obnovila. Během druhé poloviny čtyřicátých let zde působil spolek hluchoněmých, který ze své podstaty pracoval především s

¹ SMEJKALOVÁ, Ilona: *Zábradlí 1958 - 2018*. Divadlo Na zábradlí, Praha, 2019, str. 19.

² BEDNÁŘOVÁ, Veronika: *Mušketýr v americkém saku aneb Příběh Divadla Na zábradlí*. Reflex - Causa, Praha, 17.5.2015. Dostupné na:

<https://www.reflex.cz/clanek/causy/73258/musketyr-v-americkem-saku-aneb-pribeh-divadla-na-zabradli.html>.

pantomimou. Na jaře roku 1958 se divadelníci obrátili na odbor školství a kultury ONV Praha 1 s žádostí o pomoc a spolupráci. Během letních měsíců roku 1958 byly vypracovány potřebné formality (schválení radou ONV, napojení na Osvětovou besedu), proběhly adaptační procesy a následné zahájení provozu. Vchod do hlediště byl tehdy přes vnitřní dvůr, kam se vcházelo skrze vstupní foyer. Dnešní zadní foyer získalo divadlo do nájmu až mnohem později, jelikož původně bylo součástí sousedního Pachtova paláce. Jiří Suchý za pomoci ostatních vymaloval divadelní sál tmavě šedými a světle šedými pruhy. Topilo se starými americkými kamny z domácnosti pana Vodičky, která obsluhovala sama paní správce. Premiéra první inscenace *Kdyby tisíc klarinetů* v režii Antonína Moskalyka se totiž konala v zimě, 9. prosince 1958.³ Na výrobě hudby se podílel i Vladimír Vodička.

V roce 1959 v rámci rozboru činnosti v období budování divadla, hospodářském a kulturně-politickém průběhu prvních dvou měsíců činnosti pro Okresní národní výbor⁴ zakladatelé vznik divadla označují za reakci na nedostatek malých experimentálních scén v Praze, které by se dramaturgicky obracely na současné problémy, používaly nových divadelních žánrů a metod a zaujaly tím mladého diváka. Do roku 1960 si divadlo kladlo za cíl stabilizovat a profesionalizovat herecký soubor tak, aby se rovnal ostatním pražským scénám. Jedním z nadcházejících úkolů mělo být vyjasnění organizačních a právních postavení divadla, přičemž vedení divadla navrhovalo, aby bylo DNz ustanoveno jako stálá scéna Prahy 1, přičemž příslušné orgány ONV budou vykonávat kulturně politický a hospodářský dozor. DNz se zavázalo k socialistické převýchově diváka, pořádání pravidelných představení pro děti a produkci hudebních koncertů, jimž vedení divadla dávalo svůj prostor. V divadelní sezoně 1961/62 Zábradlí uspořádalo celkem 33 koncertů v sedmi abonentních cyklech. V květnu 1962 se zde konaly dva jazzové festivaly a komorní jazzové koncerty Tria Divadla Na zábradlí (Míša Polák, Pavel Burda, Jiří Mráz). Vystoupil tu i známý Spirituál kvintet. Od roku 1978 se akce konaly nepravidelně.

Roku 1959 se k činohernímu souboru připojil Ladislav Fialka, který zde založil Pantomimu na Zábradlí, která se v hraní zpravidla střídala s činohrou. Úspěšně uvedla své nejznámější inscenace *Devět klobouků pro Prahu*⁵ a *Etudy*⁶. Pantomimický soubor fungoval bez větších překážek až do Fialkovy smrti v roce 1991.

³ *Historie - Divadlo Na zábradlí*. Internet Archive WayBack Machine. Dostupné na: <https://web.archive.org/web/20150927185327/http://www.nazabradli.cz/cz/o-divadle/historie>.

⁴ Celý spis k dispozici ve složce *Počátky DNz*, Archiv Divadla Na zábradlí, Praha.

⁵ FIALKA, Ladislav: *Devět klobouků pro Prahu*, premiéra 27.1.1960, Divadlo Na zábradlí, Praha.

⁶ FIALKA, Ladislav: *Etudy*, premiéra 21.12.1960, Divadlo Na zábradlí, Praha.

Pod Vodičkovým vedením se oboum souborům povedlo hned několikrát vyjet do zahraničí na zájezd se svými inscenacemi. V rozhovoru pro Rudé právo z roku 1987⁷ Vodička vzpomíná na jedny z nejdelších zájezdů, které soubory absolvovaly. Mezi listopadem 1966 a březnem 1967 činohra hrála v Německé spolkové republice (NSR), Itálii, Belgii a Švýcarsku. Pantomima ve Švýcarsku, NSR, Dánsku, Belgii a Izraeli. Oba soubory se dočkaly téměř 100 000 diváků. V roce 1987 činohra vyjela na festival Divadla národů v Paříži, velký západoevropský zájezd s Procesem a pantomima na Theatre World Season v Londýně, bienále v Benátkách, festival v Záhřebu, Skandinávii s navazujícím turné po Itálii a NSR. Ve své odpovědi na otázku, v čem spatřuje úspěchy Divadla Na zábradlí, zmiňuje především týmovost. Zároveň používá slovo “dílna”, čímž se podle něj divadlo liší od tzv. světových divadel “hvězd”. Přestože se Zábradlí účastní mnoha zahraničních festivalů a akcí, jeho produkce jsou primárně mířeny na pražského, potažmo československého diváka.

První interní spory činoherního souboru na sebe nenechaly dlouho čekat. Jen rok po založení divadla, ze Zábradlí odchází Jiří Suchý. Ivan Vyskočil divadlo opouští v roce 1962. Z původních třech mušketýrů, jak se trio zakladatelů nazývalo, nakonec zůstává jen Vladimír Vodička.⁸

Rok 1962 přináší přerod jedné éry v druhou. Do divadla přichází Jan Grossman s Václavem Havlem. Období působení Grossmana na Zábradlí bývá označováno za “ostrov výjimečné svobody”. Ve své umělecké činnosti se soustředil na absurdní dramaturgii, včetně her Václava Havla a apelativní dramaturgii.⁹

Šedesátá léta přináší diskuzi o světovosti české kultury. Divadlo Na zábradlí v tomto ohledu sklízí úspěch. Stojí za ním profesionalita, spjatost s tehdejší společenskou realitou a fakt, že své kvality neprosazuje a nesnaží se o ně jen v zahraničí, ale především doma.

„Nikde si se světovostí nelámou hlavu tak jako u nás, nikde o ní tolik nediskutují. Snad je to výraz jistého komplexu. Paradoxní je, že přesto máme světové umění. Ovšem, není vždycky světové, co se u nás za takové považuje, a naopak bývá nejednou světové, o čem se doma

⁷ OPAVSKÝ, J.: Rozhovor s Vladimírem Vodičkou, 29.3.1987, Rudé právo. Složka *Výstřižky 80. léta*, Archiv Divadla Na zábradlí, Praha.

⁸ BEDNÁŘOVÁ, Veronika: *Mušketýr v americkém saku aneb Příběh Divadla Na zábradlí*. Reflex - Causa, Praha, 17.5.2015. Dostupné na: <https://www.reflex.cz/clanek/causy/73258/musketyr-v-americkem-saku-aneb-pribeh-divadla-na-zabradli.html>.

⁹ SMEJKALOVÁ, Ilona: *Zábradlí 1958 - 2018*. Divadlo Na zábradlí, Praha, 2019, str. 58.

*diskrétně mlčí.*¹⁰ Těmito slovy zahájil Vladimír Vodička rozhovor v Literárních novinách, kam byl spolu s Janem Grossmanem a Ladislavem Fialkou pozván Ludvíkem Veselým. Společně tematizovali fenomén světovosti na základě zahraničních výjezdů, se kterými mělo Zábradlí bohaté zkušenosti. Všichni tři respondenti spatřovali svou světovost především v kvalitě domácích inscenací, které se netvoří primárně pro export, ale musí fungovat především pro svou dobu a místo svého vzniku. Vladimír Vodička dodává, že nestačí, aby byl angažován pouze jednotlivec, ale celá skupina - v tomto případě celé Divadlo Na zábradlí a lidé kolem něj. Všichni by měli pracovat pro stejný cíl - „...nejde o jednu dokonalou profesionalitu, ale divadlo jako potřebu všech...“.¹¹

4. března 1968 odjíždí Grossman na nějaký čas do Mnichova režirovat Brechtovu *Žebráckou operu* a pověřuje tak uměleckým vedením divadla Vladimíra Vodičku, pro něhož připravil návrhy na průběh závěru sezóny 1967/68 a začátek sezóny 1968/69. Rokem 1968 éra tandemu Grossman + Havel končí a na jejich pozici nastupuje Jaroslav Gillar (1969-1974).¹²

Gillar roku 1974 emigruje. Z Činoherního studia v Ústí nad Labem přichází Jaroslav Chundela a přivádí s sebou Evalda Schorma, který se kvůli normalizaci nemohl věnovat filmu a uchýlil se tak k divadelní režii.

Po Schormově smrti jednal Vodička se Steigerwaldem (dramaturg Divadla Na zábradlí v letech 1989-1993) rychle a k uměleckému vedení činohry oslovili staronového Jana Grossmana. Proměna divadelní práce, která se v uplynulých dvaceti letech odehrála, nakonec přinesla propast a neporozumění na obou stranách. Vše vyvrcholilo Vodičkovým odchodem do penze v roce 1991 a vypsáním výběrového řízení na pozici ředitele divadla. V roce 1991, i přes značné pochybnosti ze strany hereckého souboru, na ředitelskou židli nakonec usedá Jan Grossman.¹³

„*Návrat do Divadla Na zábradlí? Nejkrásnější a nejtěžší.*“ (Jan Grossman)¹⁴

¹⁰ GROSSMAN, Jan: *XIII. Malé scény - Rozhovor Na zábradlí* (Literární noviny 15, 1966, č. 1, s. 5, rozhovor vedl Ludvík Veselý) In. *Texty o divadle - druhá část*. Uspořádali Miloslav Klíma, Jan Dvořák a Zuzana Jindrová. Pražská scéna, Praha, 2000.

¹¹ Tamtéž, str. 182.

¹² SMEJKALOVÁ, Ilona: *Zábradlí 1958 - 2018*. Divadlo Na zábradlí, Praha, 2019, str. 60.

¹³ Tamtéž, str. 97-102.

¹⁴ GROSSMAN, Jan: *IV. Václav Havel - O návratech* In. *Texty o divadle - první část*. Uspořádali Miloslav Klíma, Jan Dvořák a Zuzana Jindrová. Pražská scéna, Praha, 1999.

2. Působení Vladimíra Vodičky v Divadle Na zábradlí

2.1. JUDr. Vladimír Vodička

Vladimír Vodička se narodil 1. května 1925 v Benešově. Byl českým hudebním skladatelem, spoluzakladatelem Divadla Na zábradlí a jeho dlouholetým ředitelem. Studoval na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, kterou dokončil v roce 1948 titulem JUDr. V soukromí studoval hudbu. Věnoval se jí aktivně už ve škole, kde hrál na piano a další nástroje ve studentském sboru.¹⁵

Svou právníkovou dovednost zúročil především v ředitelské pozici v Divadle Na zábradlí, do níž usedá roku 1958, kdy divadlo spolu s dalšími mladými nadšenci zakládá.

V počátcích provozu divadla se Vodička podílel i na jeho umělecké činnosti při prvotních inscenacích činoherního a pantomimického souboru. Vytvořil hudbu a písně k inscenacím *Kdyby tisíc klarinetů* (1958), *Faust*, *Markétka, služka a já* (1960), *Jedničky má papoušek* (1959)¹⁶, *Smutné Vánoce* (1960) a *Nejlepší ro(c)ky paní Hermanové* (1962). Speciálně pak psal pro svou interpretku Ljubu Hermanovou, prvorepublikovou šansoniérku vystupující v Osvobozeném divadle Voskovce a Wericha, a následně stojící u zrodu Divadla Na zábradlí. V roce 1959 se k divadlu připojil Ladislav Fialka se svým pantomimickým souborem, a tak Vodičkova hudba doprovázela i vystoupení Pantomimy Na zábradlí. Texty k jeho hudbě psali zejména Pavel Kopta (*Kanár*, *Praha je Praha*, *Tři vteřiny* a další) a Jiří Suchý (*Jsem žena, která ví*, *Láska a karty*, *Nesplněné přání* a další).

Spolupracoval ale i s dalšími pražskými divadly – s Divadlem S. K. Neumanna (dnes Divadlo pod Palmovkou) a Divadlem Jiřího Wolкера (dnes Divadlo v Dlouhé). Pod jeho vedením se Divadlo Na zábradlí zúčastnilo několika zahraničních divadelních festivalů.¹⁷

V roce 1972 vychází s Vodičkou v Rudém právu rozhovor, ve kterém s ním rozmlouvají Josef Strouhal a Borek Sýkora. Vodička se vyjadřuje nejen k Zábradlí, ale i divadlu jako takovému. Z jeho slov lze usoudit, že sám sebe nevnímal jen jako provozně-řídící osobu. O divadle

¹⁵ Rudé právo, Praha, 22.1.1972, str. 7.

¹⁶ ČECH František: *Jedničky má papoušek*, premiéra 4.1.1959, Divadlo Na zábradlí, Praha.

¹⁷ DN: *Zemřel Vladimír Vodička*. Divadelní noviny - Burza, Praha, 7.9.2015. Dostupné na: <https://www.divadelni-noviny.cz/zemrel-vladimir-vodicka>.

uvažoval i z teoretického hlediska a jeho obsah pro něj byl zásadní: „*Divadlo, to není povolání, to je osud.*“¹⁸

Objevují se zde i odkazy k jeho cestovatelským zkušenostem, v rámci nichž projevuje dojem z obyvatel zemí západního světa, kteří prý závidí možnostem umělců zemí socialistických.¹⁹

Mezi lety 1972 a 1974 řídil Vodička Divadlo Na zábradlí dálkově a věnoval se práci v Divadle Rokoko, kde byl zaměstnán na vedlejším pracovním poměru. Řídil a hudebně se podílel na několika jeho produkcích. Rokoko se v příští struktuře divadelní sítě přičlenilo k jiné organizaci a Vodička se naplno vrací do své kanceláře na Zábradlí.

Na Vladimíra Vodičku vzpomíná i bývalý dramaturg Karel Steigerwald ve své stati z roku 2015, kterou vydal časopis Reflex v rubrice *Causa*. Ředitele legendární scény nazývá osobou, která s tehdejší režimem „*hrála šachy a většinou vyhrávala*“ a Zábradlí označuje za Vodičkovu. Steigerwald do své funkce nastupuje až koncem osmdesátých let, tedy v době, kdy Vodička téměř 30 let řídí divadlo a beze změn setrvává ve své pozici. Zábradlí opravdu bylo Vodičkovu. Ať už jeho jednání můžeme přičíst nejedno zaváhání, ať už s ním můžeme v různých krocích jakkoli nesouhlasit, musíme potvrdit jeho zdařilou snahu o zachování divadla v nelehké a nepříznivé době. Steigerwald jeho působení nazývá zastřešováním. Vodička svými „*křídly*“ zastřešoval divadelní dění a na Zábradlí vytvořil relativně svobodné tvůrčí prostředí. Veronika Bednářová ve své stati²⁰ z téhož časopisu a roku konstatuje, že Vodička měl „*čich*“ na spolupracovníky, které do divadla zval. Na druhé straně si uměl situaci vyhodnotit a případně poskytnout oběti. Dodnes se kvůli tomu stává tématem debat a terčem kritiky.²¹

¹⁸ Rudé právo, Praha, 22.1.1972, str. 7.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ BEDNÁŘOVÁ, Veronika: *Mušketýr v americkém saku aneb Příběh Divadla Na zábradlí*. Reflex - Causa, Praha, 17.5.2015. Dostupné na:

<https://www.reflex.cz/clanek/causy/73258/musketyr-v-americkem-saku-aneb-pribeh-divadla-na-zabradli.html>.

²¹ STEIGERWALD, Karel: *Hudební skladatel Vladimír Vodička a jeho splněný sen. První muž Divadla Na zábradlí hrál šachy s režimem*. Reflex - Causa, Praha, 17.5.2015. Dostupné na:

<https://www.reflex.cz/clanek/causy/73259/hudebni-skladatel-vladimir-vodicka-a-jeho-splneny-sen-prvni-muz-di-va-dla-na-zabradli-hral-sachy-s-rezimem.html>.

2.2. Divadelní provoz

Pro lepší představu, jak bylo Zábradlí personálně a produkčně strukturováno, nám poslouží Organizační řád²² z roku 1967 představující ideální formu tehdejšího divadelního fungování. Divadlo Na zábradlí bylo státní kulturní organizací řízenou Kulturní správou Národního výboru hlavního města Prahy (NVP) a vedenou jako socialistická právnická osoba. Správní rada NVP se řídila směrnicemi vlády, strany a ministerstva kultury a informací, kde Vodička před jeho zrušením působil. Správní rada na divadlo dohlížela a řídila ho z pozice ideologické, ekonomické a právní. Divadlo si samo připravovalo rozpočet a plán své činnosti. Jako své poslání uvedlo „*plnění úkolů v souladu s celkovým posláním československé kultury a v intencích Kulturní správy NVP, uspokojování stále stoupající kulturní potřeby socialistické společnosti, vycházení z usnesení stranických a státních orgánů, platných právních předpisů z celopražského jednotného plénu kulturně výchovné činnosti a vlastního plánu činnosti*“.²³ Označilo se za experimentální scénu s myšlenkově náročnou a nekonvenční tvorbou zaměřenou na náročnější a mladší publikum. Toto označení platilo pro oba soubory Divadla Na zábradlí, činoherní i pantomimický. Vedle svých divadelních aktivit stavělo svou koncertní, literární a výtvarnou produkci. Také si kladlo za cíl vyjíždět do zahraničí a hostovat na mezinárodních scénách.

Personálně se divadlo členilo na umělecký soubor zahrnující pantomimickou skupinu, činoherní skupinu a jejich umělecké vedoucí, na technický soubor obou skupin, provozní oddělení, ekonomicko-právní oddělení a ředitele divadla. Ten slučoval jednotlivé činnosti všech těchto skupin, přímočaře dbal potřeb divadla i jeho souboru a hospodařil s nimi. Byl volen kulturní komisí Správní rady NVP, dle řádu měl rozhodovat samostatně v rámci daných předpisů, odpovídat za plnění úkolů divadla, za své spolupracovníky, za správné a řádné hospodaření a nakládání přidělených finančních a hmotných prostředků, za správu a ochranu národního majetku. Dále zodpovídal za řádné vedení národohospodářské evidence, za plnění socialistických idejí, kádrovou politiku, za správnou organizaci práce a za pracovní metody. Přijímal do pracovního poměru pracovníky divadla, stanovil jim mzdu a propouštěl je z pracovního poměru. Během jejich období ve funkci řídil a kontroloval jejich práci a pečoval o růst jejich politické a odborné úrovně. Jmenoval svého zástupce v době své nepřítomnosti a

²² Organizační řád Divadla Na zábradlí o 9 člancích, 18.4.1967, schvaluje a vydává Kulturní správa NVP, Archiv Divadla Na zábradlí, Praha.

²³ Tamtéž.

vypracovával podrobnější pracovní řád se všemi právními povinnostmi a odpovědnostmi všech pracovníků na základě tohoto organizačního řádu.

Značnou částí provozních materiálů k osobě Vladimíra Vodičky v archivu Divadla Na zábradlí tvoří příkazy ředitele, které se dochovaly ve větším množství a fragmentárně tak mapují divadelní dění v průběhu let. Příkazy nabývaly různého rázu a významu. Některé sloužily jako všeobecné informační hlášení všem pracovníkům divadla, některé naopak akcentovaly závažné záležitosti týkající se konkrétních osob. Tyto materiály jsou pro dnešního badatele zároveň informativním zdrojem, z nějž lze dobře vypožorovat, co spadalo do ředitelových kompetencí a jak v určitých krocích postupoval. Například v příkaze z roku 1975 Vodička své pravomoci sám specifikuje. Upozorňuje v něm, že podepisuje veškerou divadelní korespondenci, pracovní smlouvy všech podob, smlouvy uzavřené s Pragocentrem, potvrzuje pokladní doklady a dává příkazy k jejich proplacení. Dále schvaluje příkazy k úhradě pro SBČS (Státní banka československá), propagační materiály, výplatní listiny, týdenní fermany vypracované šéfy obou souborů a jejich případné změny, repertoárové plány, pracovní doby a rozdělení dozorů během představení, které zastávali jak administrátoři, tak umělečtí představitelé.²⁴

Vedle ryze praktických a technických záležitostí své příkazy užíval i k informování o přidělování prémie za dobré kulturně politické a ekonomické výsledky²⁵, nebo o možnosti propouštění herců pro mimodivadelní projekty.²⁶

Mimo prostorových změn během počátků samotného divadla prošlo Zábradlí během let 1966 a 1967 rozsáhlou rekonstrukcí. V květnu 1967 zasílá Vodička redakci Večerní Prahy své stanovisko k přestavbě divadla a jeho diváckých prostor. Vcelku podrobně popisuje nastalé technické změny v hledišti a úměrně tomu nové určení cenových kategorií.²⁷ Roku 1987 padl ze strany šéfredaktora Večerní Prahy návrh o zvážení další rekonstrukce. V korespondenci s Vladimírem Vodičkou vyjmenovává četné nedostatky v diváckém zázemí a hledišti. Vodička se však pro širší stavební zásahy nerozhodl z časových i finančních důvodů.²⁸

²⁴ Příkaz ředitele č. 7, 10.3.1965, složka *Příkazy ředitele*, Archiv Divadla Na zábradlí, Praha.

²⁵ Příkaz ředitele č. 10, 15.7.1965, složka *Příkazy ředitele*, Archiv Divadla Na zábradlí, Praha.

²⁶ Příkaz ředitele č. 9, 15.6.1965, složka *Příkazy ředitele*, Archiv Divadla Na zábradlí, Praha.

²⁷ Dopis Vladimíra Vodičky redakci Večerní Prahy, 12.5.1967, složka *Ředitelova korespondence*, Archiv Divadla Na zábradlí, Praha.

²⁸ Dopis Vladimíra Vodičky šéfredaktorovi Večerní Prahy, 23.6.1987, složka *Ředitelova korespondence*, Archiv Divadla Na zábradlí, Praha.

V osmém příkazu z roku 1965 zmiňuje i archivní službu, jež plánuje zkvalitnit a kterou do té doby vedl sekretariát divadla. Hovoří o stěhování kancelářských prostor, které se týkají zmíněné rekonstrukce. Po ní chce do této funkce obsadit jednu konkrétní osobu.²⁹

Archiv Divadla Na zábradlí nabízí i složku korespondencí v průběhu 60. a 70. let. Ta ukázala, že k Vodičkovým rukám docházela pošta všeho druhu a dle dochovaných odpovědí je zřejmé, že se Vodička vším zabýval. Na jedné straně se jednalo o reprezentativní náplň jeho práce - dochovala se četná blahopřání, parte a tuzemské i zahraniční kondolence. Na druhé straně byla jeho úloha především výkonná. Za záměr lze ale považovat i fakt, že Vodičkův podpis zaručoval jistější a kladnější vyřízení závažnějších záležitostí.

Jednou z dochovaných korespondencí byla i ta, v níž si Vodička dopisuje s nespokojenou návštěvnicí stěžující si na neochotu pokladní v den předprodeje. Ty bývaly vzhledem ke kapacitě a vysokému zájmu ze strany návštěvníků velmi náročné. Nejedná se o nějakou vysoce míněnou kritiku, které by se dala přisoudit větší důležitost a nevšednost, přesto divačce osobně odesílá dopis s omluvou a vysvětlením situace - obhajoba byla zkrátka na jeho denním pořádku. „*Pokud jde o stanovisko divadla, jeho vedení, je velice jednoduché: chceme - a snad se nám to i daří - hrát dobré divadlo.*”³⁰

²⁹ Příkaz ředitele č. 8, 11.3.1965, složka *Příkazy ředitele*, Archiv Divadla Na zábradlí, Praha.

³⁰ Dopis Vladimíra Vodičky, 3.2.1989, složka *Vladimír Vodička*, Archiv Divadla Na zábradlí, Praha.

2.3. Politika

Kapitola o politice si klade za cíl zmapovat Vodičkovu počínání při vyhraněných incidentech, které jsou se soudobým politickým režimem spojené. V případě Vladimíra Vodičky politika hrála a musela hrát podstatnou roli v samotném fungování divadla.

Divadlo Na zábradlí bylo příspěvkovou organizací, samostatně rozpočtující a hospodařící. Samo si vedlo účetnictví, provádělo pravidelné rozbory činnosti a hospodaření ve spolupráci s Výbory základních organizací revolučního odborového hnutí.³¹

Vladimír Vodička byl členem KSČ od roku 1945. Svou politickou příslušnost postupně stvrdil funkcemi pracovníka ministerstva informací, agitátora základní organizace KSČ v místě bydliště, funkcionáře Revolučního odborového hnutí (ROH), lektora Městského výboru KSČ v Praze a člena předsednictva ÚVOS pracovníků kultury, umění a společenských organizací.³²

Samotná funkce ředitele divadla potom zahrnovala hodnocení uměleckých pracovníků a navrhování odměn členům souboru za výkony, ve kterých se projevilo angažované úsilí Divadla Na zábradlí, Svazu českých dramatických umělců.³³

Od roku 1973 se na řízení divadla a evidenci všech jeho činností o něco více podílí Ministerstvo kultury, Ministerstvo školství a odbory kultury NVP. Tato skutečnost se objevuje v jednom z nepravdělně pravidelných příkazů ředitele spolu s požadavkem na písemné žádosti zaměstnanců v případě pracovních úvazků mimo Zábradlí a zákazem přijímání veškerých soukromých návštěv v prostorách divadla.³⁴

Karel Steigerwald se ve své rozsáhlé stati snaží rozklíčovat a pojmenovat osobnost Vladimíra Vodičky jako ředitele Divadla Na zábradlí a okolnosti kolem ní. Klade si především tzv. "české otázky", které se týkají Vodičkova působení a mají za cíl zhodnotit některá jeho rozhodnutí. Zda byla správná, špatná, nutná a zda tak činil ve prospěch svůj, nebo prospěch divadla.

³¹ Organizační řád Divadla Na zábradlí o 9 člancích, 18.4.1967, schvaluje a vydává Kulturní správa NVP, Archiv Divadla Na zábradlí, Praha.

³² Život strany, Praha, 1985, složka *Výstřižky 80. léta*, Archiv Divadla Na zábradlí, Praha.

³³ Dopis Jiřiny Švorcové (předsedkyně SČDU) adresovaný Vladimíru Vodičkovi, 18.10.1972, složka *Ředitelova korespondence*, Archiv Divadla Na zábradlí, Praha.

³⁴ Příkaz ředitele, 1.10.1973, složka *Příkazy ředitele*, Archiv Divadla Na zábradlí, Praha.

Zažil a přežil všechny režimové zvraty, i zásadní a významné spory týkající se vnitřní struktury divadla. Z těch nejvíce zmapovaných bych jmenovala střet otců zakladatelů, Suchého a Vyskočila po zhruba ročním fungování divadla, Vyskočilův konflikt s činoherním souborem o tři roky později, éru Grossmana s Havlem a četné obměny souboru, jehož členy postihly různé osudy. V bodech zlomu bylo na řediteli divadla, tedy Vodičkovi, aby se rozhodl, koho podpoří a koho pro budoucnost a zachování kvality divadla obětuje. Některé osobnosti prosadil, jiné propustil. Musel dělat kompromisy, ale vždy to mělo jasný záměr a výsledek. Divadlo samotné ale před režimem a zásahy zvnějšku, podle Steigerwalda, chránil. Steigerwald následně udává několik příkladů na Vodičkovu obhajobu. Například v jednom roce prý Ladislav Mrkvička (tehdejší herec Divadla Na zábradlí) nešel k volbám a Vodička nasadil veškeré své úsilí, aby byl Mrkvička v té době prohlášen za nesvéprávného a nemusel být propuštěn z divadla.³⁵ Před blížící se premiérou, u které se předpokládal problém s cenzurou, údajně Vodičku pravidelně odvažela sanitka kvůli jeho slabému srdci. Pokud se tak stalo, dalo se očekávat, že se inscenace stane vyprodaným hitem.³⁶ Steigerwald Vodičku v souvislosti s těmito a dalšími podobnými událostmi nazývá „lovcem svobody“.

„Této politické taktice se říká “neházet flintu do žita”. Vodička v tom byl mistr. O jeho neházení flinty do žita se dodnes vyprávějí legendy. Jak o premiéře Hrabalovy Hlučné samoty krátce před koncem na pokyn vstala komunistická kamarila z páté řady a pod vedením obávaného kata kultury - soudruha Müllera z ÚV - vypochoďovala z hlediště. Signál pro jasný zákaz inscenace. U šatny pochodující banda narazila na ředitele Vodičku, jenž právě před ní dostal těžký infarkt. Záchranka ho odvezla a zuřivost Müllerovy kamarily ochabla. Zakazujte v takové situaci (sami se před infarktem třesete) nějaké představení! Za hodinu volal ředitel z nemocnice: Co tomu říkali? Vyděsili se? Vyděsili. Vztek se rozměnil, absolutní zákaz se změnil ve škrtnání háklivých míst, které inscenaci ublížilo, ale nezabilo ji.”³⁷

Do protikladu k Steigerwaldově výpovědi postavím zásadní zlom a pro nás příklad toho, jak si Vodička v přelomových okamžicích, kdy doopravdy docházelo k tzv. lámání chleba často

³⁵ STEIGERWALD, Karel: *Hudební skladatel Vladimír Vodička a jeho splněný sen. První muž Divadla Na zábradlí hrál šachy s režimem*. Reflex - Causa, Praha, 17.5.2015. Dostupné na: <https://www.reflex.cz/clanek/causy/73259/hudebni-skladatel-vladimir-vodicka-a-jeho-splneny-sen-prvni-muz-di-va-dla-na-zabradli-hral-sachy-s-rezimem.html>.

³⁶ SMEJKALOVÁ, Ilona: *Zábradlí 1958 - 2018*. Divadlo Na zábradlí, Praha, 2019.

³⁷ STEIGERWALD, Karel: *Hudební skladatel Vladimír Vodička a jeho splněný sen. První muž Divadla Na zábradlí hrál šachy s režimem*. Reflex - Causa, Praha, 17.5.2015, str. 55. Dostupné na: <https://www.reflex.cz/clanek/causy/73259/hudebni-skladatel-vladimir-vodicka-a-jeho-splneny-sen-prvni-muz-di-va-dla-na-zabradli-hral-sachy-s-rezimem.html>.

počínal. Jedním z nich byl závěr Grossmanovy éry, která divadlo směřovala během 60. let. Kolem roku 1967 se ještě před odchodem Jana Grossmana divadlo dostalo na "umělecké rozcestí". Po významném *Králi Ubu*³⁸, *Zahradní slavnosti*³⁹ a *Šetrnosti*⁴⁰, přichází řada inscenací zaznamenávajících divácký úbytek. Jsou jimi *Hra na Zuzanku*⁴¹, *Proces*⁴² a *Vyrozumění*⁴³. Lidé dávali přednost veřejným událostem týkajících se společenské atmosféry. Vodička toto přelomové období nazývá "uměleckou nestabilitou", která byla důsledkem vyhráním repertoáru. Úbytek diváků měl i ekonomický dopad, jenž se projevil v rozboru hospodaření Národního výboru Praha (NVP) na konci sezóny 1967/1968.⁴⁴

Vladimír Vodička, jakožto styčná osoba, před okupací, v průběhu 60. let, tvorbu Grossmana a Havla náležitě podporoval, kryl a řešil problémy s tím spojené. Zároveň ale oba divadelníky hlídal a kontroloval. S příchodem Pražského jara sílila Havlova občanská aktivita a stala se bez pochyby nebezpečím pro celé divadlo i samotného Vodičku. Ředitel si toho byl vědom, což vedlo k vyššímu napětí a nedůvěryhodnému prostředí.⁴⁵ V souvislosti s Václavem Havlem je za jednu z Vodičkových největších ostud a selhání považován výstup v Československé televizi s kolegy Václavem Sloupem a Janem Přeučilem. Odehraje se krátce po vzniku Charty 77 a Havlova podpisu tohoto dokumentu. Reportáž nesla název "*Kdo je Václav Havel*". Prostřednictvím Vodičkových a dalších slov radikálně odsoudila Havlovy činy a jeho politické směřování.⁴⁶

Obecně je toto období kolem roku 1968 silně napjaté. Přispělo tomu pnutí v mezilidských a kolegiálních vztazích v divadle a jeho vyvrcholení po Grossmanově odchodu. Ještě před ním se jeho umělecké a provozní vedení rozdělilo do dvou opozičních táborů. V jednom přebýval Grossman s Havlem, ve druhém Vodička s Fialkou. Druhá dvojice, zapsaná do řad komunistických příslušníků, měla větší slovo. I této skutečnosti a spojitosti lze připsat zásluhu na četnějších a častějších příležitostech pantomimického souboru při jeho výjezdech do zahraničí. Apolitická a slavná pantomima divadlu přinášela materiální i politické benefity.

³⁸ GROSSMAN, Jan: *Král Ubu*, premiéra 8.1.1966, Divadlo Na zábradlí, Praha.

³⁹ KREJČA, Otomar: *Zahradní slavnost*, premiéra 3.12.1963, Divadlo Na zábradlí, Praha.

⁴⁰ GILLAR, Jaroslav: *Šetrnost*, premiéra 16.5.1964, Divadlo Na zábradlí, Praha.

⁴¹ GROSSMAN, Jan: *Hra na Zuzanku*, premiéra 20.12.1967, Divadlo Na zábradlí, Praha.

⁴² GROSSMAN, Jan: *Proces*, premiéra 26.5.1966, Divadlo Na zábradlí, Praha.

⁴³ GROSSMAN, Jan: *Vyrozumění*, premiéra 26.7.1965, Divadlo Na zábradlí, Praha.

⁴⁴ ŠVEJDA, Martin: *Normalizace svépomocí (DNz 1968-1974)*, Divadelní revue, n°3, roč. 2016, IDU, Praha, str. 56.

⁴⁵ Tamtéž, str. 58.

⁴⁶ ŠVEJDA, Martin: *Zrod Schormovy éry (DNz 1975-1978)*, Divadelní revue, n°3, roč. 2018, IDU, Praha, str. 40.

Havel s Grossmanem byli z tohoto úhlu pohledu problematictější a pro fungování divadla rizikovější.⁴⁷

Grossman se po letních prázdninách vrátil ze zahraničí, kde zůstal déle kvůli posunutému zahájení divadelní sezóny. To bylo hromadně přesunuto na 18. září 1968.⁴⁸ Po jeho návratu bylo vše jinak. Režii připravované, původně Grossmanovi, inscenace dostal její spolurežisér a dramaturg Jaroslav Gillar. Po těchto událostech vyšla v Divadelních novinách série vyjádření. Jedním z nich byla i Grossmanova reakce na předchozí článek, kde stojí, že Grossman odchází do Brna. Od režie této inscenace se po četných rozporech, nepochopení, nových podmínkách a nevědomé změny koncepce inscenace sám ustupuje.⁴⁹ Po krátkém čase odchází i Václav Havel, Jan Libíček a Václav Mareš, stěžejní osobnosti Grossmanova činoherního souboru.⁵⁰

„Možná, že tím, že inscenace i Jan byli víceméně obětováni o chvíli dřív, si Zábradlí vykoupilo dalších dvacet let dopředu.“ (Marie Málková, manželka Jana Grossmana)⁵¹

V příkazu ředitele ze dne 9. září 1968 Vodička informuje soubor o Gillarově pověření vedením opakovacích zkoušek *Ztížená možnost soustředění*⁵², zkoušek chystané *Pomsty ruské sirotky*⁵³ a zahájení dramaturgické práce na Shakespearově *Timonu athénském*⁵⁴. Obojí původně v režii Jana Grossmana, jehož odchod ředitel tímto krokem úmyslně urychlil. *Pomsta ruské sirotky* se následně stala nejhranější inscenací Gillarovy éry. Českému soudobému divákovi připomínala nedávné srpnové události.⁵⁵ 17. září 1968 vychází s Vodičkou ve Večerní Praze rozhovor, v němž se vyjádřil k nastalým změnám v souboru. *„Činohra stojí před úkolem vnitřní konsolidace. Vypraví se do nových oblastí divadelního výrazu, samozřejmě s využitím některých zkušeností své dosavadní orientace na analyticko-absurdní dramaturgiu. Nebude ji však nadále tak jednoznačně preferovat; kromě rozkladu hodnot a jistot bude hledět i nové mravní jistoty nacházet a dospívat k poutavější*

⁴⁷ ŠVEJDA, Martin: *Normalizace svépomocí (DNz 1968-1974)*, Divadelní revue, n°3, roč. 2016, IDU, Praha, str. 57.

⁴⁸ ŠVEJDA, Martin: *Normalizace svépomocí (DNz 1968-1974)*, Divadelní revue, n°3, roč. 2016, IDU, Praha, str. 54.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž, str. 58-59.

⁵¹ Tamtéž, str. 59.

⁵² HUDEČEK, Václav: *Ztížená možnost soustředění*, premiéra 11.4.1968, Divadlo Na zábradlí, Praha.

⁵³ Jan GROSSMAN, Jaroslav GILLAR: *Pomsta ruské sirotky*, premiéra 24.10.1968, Divadlo Na zábradlí, Praha.

⁵⁴ GILLAR, Jaroslav: *Timon (athénský)*, premiéra 31.1.1969, Divadlo Na zábradlí, Praha.

⁵⁵ ŠVEJDA, Martin: *Normalizace svépomocí (DNz 1968-1974)*, Divadelní revue, n°3, roč. 2016, IDU, Praha, str. 54.

formě představení. Tenhle proces začal už vlastně na jaře, teď bude zcela jasně potvrzen i změnou repertoáru."⁵⁶

V období mezi srpnovou okupací a nastolenou normalizací proběhla éra Gillara a Vodičky, který se po Grossmanově odchodu prakticky uplatňuje v pozici uměleckého šéfa. Aktivněji se podílí na repertoárovém rozhodování a celkovém konceptu divadla.⁵⁷

V sezóně 1969/1970 se Zábradlí o něco více naklání politickému režimu a jeho požadavkům. 12. listopadu 1969 Vodička podepisuje Stanovisko pražských divadelníků, prostřednictvím kterého všichni signatáři vyjádřili podporu stávající politické moci.⁵⁸ Dle tohoto řádu se následně uvádějí inscenace v Gillarově režii a za Vodičkova přísného dozoru. Jsou jimi *Architekt a císař asyrský*⁵⁹, *Názory pana Jeronyma Coignarda*⁶⁰ a pásmo veršů *Slovo básníků*⁶¹ ke stému výročí narození V. I. Lenina.⁶²

70. léta přinesla změny v řízení divadel. Objevily se snahy o centralizované řízení a větší kontrolu ze strany státu a tehdejšího komunistického režimu. Nesměly se uvádět hry českých dramatiků Vratislava Blažka, Václava Havla, Pavla Kohouta, Milana Kundery, Františka Pavlíčka, Josefa Topola a Milana Uhdeho.⁶³

Dramaturgie Zábradlí se obrací na veřejnosti přístupnější dramata. Nejčastěji se jedná o starší dramata navazující na absurdní notu nastolenou Grossmanem, jeho inscenace jsou ale staženy z repertoáru.⁶⁴ Obměňuje se i herecký soubor. Do divadla přichází další herecká generace mající vliv na jeho další působení - Inka Čekanová, Jana Drchalová (dnes Preissová) a Jan Kanyza.⁶⁵

„Zábradlí kdysi vzniklo jako projev generace, určitá oponentura proti kamenným divadlům a jejich repertoáru. A je naším štěstím, že dnešní Zábradlí už je docela jiné divadlo než to z

⁵⁶ ŠVEJDA, Martin: *Normalizace svépomocí (DNz 1968-1974)*, Divadelní revue, n°3, roč. 2016, IDU, Praha, str. 54.

⁵⁷ Tamtéž, str. 70.

⁵⁸ ŠVEJDA, Martin: *Normalizace svépomocí (DNz 1968-1974)*, Divadelní revue, n°3, roč. 2016, IDU, Praha, str. 70.

⁵⁹ GILLAR, Jaroslav: *Architekt a císař asyrský*, premiéra 2.12.1969, Divadlo Na zábradlí, Praha.

⁶⁰ GILLAR, Jaroslav: *Názory pana Jeronyma Coignarda*, premiéra 27.2.1970, Divadlo Na zábradlí, Praha.

⁶¹ GILLAR, Jaroslav: *Slovo básníků*, premiéra 8.5.1970, Divadlo Na zábradlí, Praha.

⁶² ŠVEJDA, Martin: *Normalizace svépomocí (DNz 1968-1974)*, Divadelní revue, n°3, roč. 2016, IDU, Praha, str. 71.

⁶³ ČERNÝ, František: *Kalendárium dějin českého divadla*, Svaz českých dramatických umělců a Český literární fond, Praha, 1989., str. 119.

⁶⁴ ŠVEJDA, Martin: *Normalizace svépomocí (DNz 1968-1974)*, Divadelní revue, n°3, roč. 2016, IDU, Praha, str. 58.

⁶⁵ Tamtéž, str. 61.

*doby "Klarinetů". Protože divadlo, které se nevyvíjí, musí nutně dostat sklerózu. V našem hledišti už se vlastně vystřídaly tři generace publika. A kdybychom pro tu dnešní začali hrát to, co jsme se slávou produkovali před deseti lety, asi by se nám vysmála. Přinesli jsme na české jeviště absurdní dramaturgii, ale co dneska s ní? Patřila ke své době... Verše člověk může psát pro příští pokolení, ale divadlo se hraje dneska večer. A tak se nyní promyšleně přikláníme k romantické dramaturgii, k imaginativnímu divadlu."*⁶⁶

Imaginativní divadlo bylo z Vodičkova pohledu vnímáno jako bezpečné pole v nesvobodné době. Umožňovalo se uchýlit k příběhům mimo soudobou realitu a její časoprostor. Gillar na něj nahlížel jinak - snověji, metaforicky, tedy jako na divadlo, které vybízí k bohaté interpretaci. Možná i té politické. Nakonec se ale podvolil Vodičkově přístupu. Zde pravděpodobně vznikaly prohlubně jejich pracovního a lidského vztahu.⁶⁷

Jaroslav Gillar stanul v pozici uměleckého šéfa od roku 1969 do roku 1974. Neoficiálně se ale do pozice dostal už roku 1968, po odchodu Grossmana. Před rokem 68 pro divadlo od sezóny 1966-1967 pracoval spolu s Václavem Havlem jako dramaturg. V 70. letech se setkává se stále častějšími kontrolami ze strany státní bezpečnosti kvůli svým častým výjezdům do zahraničí. Kolem roku 1973 začíná spor J. Gillara a V. Vodičky mající vliv na následný směr celého divadla. Téhož roku se Gillar osočuje vůči Vodičkovi, který měl údajně ministerstvu vnitra podat informace o Gillarově stycích s jeho rodinou žijící v zahraničí.⁶⁸

„Začaly velké tlaky, vytvořila se místní komunistická buňka... Někdo odolal, někdo ne. Vodička logicky vyvíjel tlak, protože shora na něj byly také činěny tlaky." (Oldřich Vlach, tehdejší herec Divadla Na zábradlí)⁶⁹

V květnu 1972 Vodička SČDU potvrzuje účast Divadla Na zábradlí v rámci akce *Na pomoc bojujícímu Vietnamu*. Divadelní zaměstnanci darovali finanční obnos ve výši 1% ze svého platu a uvedli několik představení, z nichž činohra i pantomima věnovaly 100% tržby na podporu Vietnamu. Celá událost byla prezentována jako válka vedená ze strany Spojených států.⁷⁰

⁶⁶ ŠVEJDA, Martin: *Normalizace svépomocí (DNz 1968-1974)*, Divadelní revue, n°3, roč. 2016, IDU, Praha, str. 80.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž, str. 53.

⁶⁹ SMEJKALOVÁ, Ilona: *Zábradlí 1958 - 2018*. Divadlo Na zábradlí, Praha, 2019.

⁷⁰ Žádost SČDU, květen 1972, Archiv Divadla Na zábradlí, Praha.

Jedním z dalších projevů loajality vůči režimu bylo založení základní organizace Socialistického svazu mládeže (SSM) a angažováním některých aktérů do jeho veřejné podpory. Do té doby tak činil především Vodička, ale v přituhující atmosféře už jeho samotné zaštitění nestačilo.⁷¹

Tyto kroky Zábradlí ušetřily od větších vnějších zásahů ze strany mocenských orgánů. Díky tomu mělo možnost si dlouhodoběji udržet svou původní kvalitu, tvorbu a jakousi falešnou nezávislost, která pramenila právě z těchto obětí.

V téže době do divadla přichází Helena Růžičková, která svým herectvím a stylem rozhodně nezapadala do stávajícího souboru. Kvůli své svérázné osobnosti nabyla velkého vlivu na celou podobu divadla. Mimo to se lidsky a pracovně sblížila s režisérem a uměleckým šéfem Gillarem, se kterým začala plánovat Vodičkovu sezónu. K tomu nakonec po jejím incidentu s alkoholem během premiéry *Dámy s kaméliemi*⁷², nedošlo. Její odchod definitivně zapříčinil rozpad spojení dvojice Gillar-Vodička. Gillar na základě těchto okolností kontaktuje StB. Na jeho popud se s jejími příslušníky pravidelně schází a informuje je o činnosti Vladimíra Vodičky, který je podle něj v nepřerušovaném kontaktu s řadou uměleckých osobností významných v rozvolněných 60. letech, často pravicově orientovaných. V archivu bezpečnostních složek jsou vypsány konkrétní činy, kterých se měl Vodička dle režiséra Gillara dopustit. Pro představu uvedu pár příkladů. Údajně se měl scházet se Škvoreckým, Tigridem, Svitákem a byl propagátorem inscenací *Zahradní slavnost a Ptákovina*⁷³, která byla označena za politicky nekorektní. Vodičkovu provinění dle Gillara zahrnovalo i dlouhodobou podporu Grossmana s Havlem, finanční podporu měl potom vyjádřit herečce Chramostové a v minulosti prý odmítl uvedení několika sovětských her, s nimiž přišel Gillar.⁷⁴ Z Gillarova výkladu byla údajně znát osobní zášť vůči Vodičkově osobě. Později vyšlo najevo, že za získáním StB na svou stranu stála i snaha o jeho pozdější emigraci na Západ. Stalo se tak roku 1974, kdy v divadle vrcholila tato polarizující atmosféra. Zábradlí se samo znormalizovalo, jak píše Martin Švejda ve své stati, svépomocí.⁷⁵

V letech 1975 až 1978 zastává pozici uměleckého šéfa Jaroslav Chundela. Vedení divadla se jevil jako vhodná osoba. Na Zábradlí přišel z ústeckého Činoherního studia. Odtud si odnáší

⁷¹ ŠVEJDA, Martin: *Normalizace svépomocí (DNz 1968-1974)*, Divadelní revue, n°3, roč. 2016, IDU, Praha, str. 84.

⁷² GILLAR, Jaroslav: *Dáma s kaméliemi*, premiéra 29.10.1971, Divadlo Na zábradlí, Praha.

⁷³ HUDEČEK, Václav: *Ptákovina*, premiéra 12.5.1969, Divadlo Na zábradlí, Praha.

⁷⁴ ŠVEJDA, Martin: *Normalizace svépomocí (DNz 1968-1974)*, Divadelní revue, n°3, roč. 2016, IDU, Praha, str. 91.

⁷⁵ Tamtéž, str. 85.

zkušenosti s vedením studiové scény. Ke stávajícímu režimu se stavěl nekonfliktně. Doba větších nejistot pominula a česká společnost se znormalizovala. Během Chundelovy a později i Schormovy éry se Vodička opět stahuje k provoznímu řízení a divadlo politicky zaštiťuje z pozice ředitele. V ustálené, ale přesto nepříznivé a nesvobodné době byla Vodičkova schopnost odhadnout na jakých místech se přimluvit a na koho zatlačit, opět přínosem. Co se týče podílu na rozhodování v uměleckém směřování divadla, vyřkl požadavek na významnější propojení činoherního a pantomimického souboru. Chundela znal své hranice nastolené Vodičkou a držel se jich. O chvíli později však na Zábradlí přivádí Evalda Schorma a celá tvorba se tak posune od realismu a psychologismu k brechtovskému typu divadla.⁷⁶

Roku 1976 se v divadle zavádí umělecká rada s Vladimírem Vodičkou v čele. Jako instituce měla za cíl vytvoření ideového a odborného zázemí. Zároveň neoficiálně a nepřímou rolí pokrýváče vůči vnějším zásahům. Fyzická osoba Vodičky se mohla zdát nedostatečnou. Pod jejím dohledem Zábradlí uvedlo autory Bohumila Hrabala a Michaila Bulgakova.⁷⁷

V roce 1978 Chundela vcelku nečekaně emigruje a divadlu tuto skutečnost oznamuje v zasláném telegramu. Vodička čin veřejně a nemilosrdně odsuzuje a veškeré Chundelovy inscenace stahuje z repertoáru.⁷⁸

S podobně nepodporující reakcí z Vodičkovy strany se setkává i divadelní technik Andrej Krob, který se na Zábradlí po pár letech vrací v souvislosti s uvedením Havlovy *Žebrácké opery* v Horních Počernicích (1975).

Koncem 70. let hrozilo výtvarníkovi a fotografovi Karlovi Meisterovi, dlouholetému spolupracovníkovi Divadla Na zábradlí a jeho pantomimického souboru, odepření této spolupráce ze strany příslušných orgánů KSČ z politických důvodů. Vodička v této souvislosti naopak posílá dopis na ředitelství Českého fondu výtvarných umělců s prosbou, aby se přihlédlo k uměleckým zásluhám Karla Meistera a nebyla tak tato spolupráce narušena.

Z tohoto i předchozích událostí lze celkem zřetelně rozšifrovat Vodičkův postup.

Ochranářskou pozici zastává až do chvíle, kdy byl režim už značně hysterický a divadlu hrozilo reálné nebezpečí.⁷⁹

⁷⁶ ŠVEJDA, Martin: *Zrod Schormovy éry (DNz 1975-1978)*, Divadelní revue, n°3, roč. 2018, IDU, Praha, str. 10-11.

⁷⁷ Tamtéž, str. 21-22.

⁷⁸ Tamtéž, str. 39.

⁷⁹ Tamtéž, str. 40.

Při 30. výročí vzniku Divadla Na zábradlí předal člen předsednictva ÚV KSČ v Praze Miroslav Štěpán divadlu a řediteli Vodičkovi státní vyznamenání za zásluhy a výstavbu. Při této příležitosti se na Vodičkův popud měl M. Štěpán setkat s V. Havlem. K tomuto setkání nakonec nedošlo z důvodu Štěpánova odmítnutí.⁸⁰

V 80. letech⁸¹ chtěly orgány na místo Vodičky dosadit "svého člověka". Tato zásadní obměna se nakonec nerealizovala z důvodu infarktu této dosazované osoby na dámských toaletách v Divadle S. K. Neumanna. Vodičko nahrazení se odsunulo na neurčito.⁸²

Vladimír Vodička byl díky svým kontaktům z obou stran dobře informovaný o probíhajících událostech před rokem 1989, kdy už byla cítit přicházející změna režimu. Hned 17. listopadu 1989 v divadle zřizuje kopírovací centrum Originálního pražského videojournalu (kopírování nových zpráv na videokazety).⁸³

⁸⁰ Večerní Praha, 19.7.1988, složka *Výstřižky 80. léta*, Archiv Divadla Na zábradlí, Praha.

⁸¹ Konkrétně v roce 1986.

⁸² STEIGERWALD, Karel: *Hudební skladatel Vladimír Vodička a jeho splněný sen. První muž Divadla Na zábradlí hrál šachy s režimem*. Reflex - Causa, Praha, 17.5.2015. Dostupné na: <https://www.reflex.cz/clanek/causy/73259/hudebni-skladatel-vladimir-vodicka-a-jeho-splneny-sen-prvni-muz-di-vadla-na-zabradli-hral-sachy-s-rezimem.html>.

⁸³ BEDNÁŘOVÁ, Veronika: *Mušketýr v americkém saku aneb Příběh Divadla Na zábradlí*. Reflex - Causa, Praha, 17.5.2015. - <https://www.reflex.cz/clanek/causy/73258/musketyr-v-americkem-saku-aneb-pribeh-divadla-na-zabradli.html>.

Závěr

Závěrem této práce bych zmínila pár dojmů a postřehů, které si ze zpracovaného tématu odnáším.

Osobnost Vladimíra Vodičky je v kontextu Divadla Na zábradlí na poli českého divadla dodnes kontroverzním tématem. Vyplývá to nejen ze samotných pramenů, z nichž lze Vodičkovy úsudky a konání vyčíst, ale i rozporuplné zážitky a zkušenosti, které do novinových článků, statí a paměti otiskla řada jeho spolupracovníků.

Ve své práci jsem vyjmenovala řadu incidentů a událostí, které na Vodičkovu osobu vrhají negativní světlo, ale i těch, podle nichž lze nesporně a evidentně uznat jeho upřímnou lásku ke “svému” divadlu. Ostatně, podobná slova volí i sám Vodička v dopise z roku 2000 adresovaném Doubravce Svobodové, ředitelce Divadla Na zábradlí mezi lety 1993 a 2013. Více než třicet let strávených v divadle pro něj znamenalo „*obětavost, sebezapření, práci, ale především lásku k divadlu*”.⁸⁴

S Divadlem Na zábradlí byl neoddělitelně spjatý až do posledních chvil svého života. Stále se zájmem sledoval jeho směřování. S touto scénou oslavil v roce 2013 její 55. výročí založení a v roce 2005 své 80. narozeniny. Ke konci života, ale i během něj, se bránil rozhovorům s novináři. Dá se z toho usuzovat, že si byl řady kontroverzních rozhodnutí vědom a nemohl se vůči nim ničím bránit?

Celkový rozsah práce nedovoluje látku zpracovat do velké hloubky. Přes svou povrchovou strukturu jsem si při práci kladla za cíl názorně a jasně uvést nalezená fakta spojená s ředitelskou činností Vladimíra Vodičky. Na těchto faktech čtenář následně může postavit svůj vlastní názor na celou záležitost.

„*Mohlo to také být Zábradlí Bartoškovo. Nebo Jana Grossmana, Evalda Schorma, Jany Preissové. Václava Havla, Petra Lébla. A ještě mnohem pestřejší je rejstřík osobností, které profil divadla v jeho dlouhých dějinách vytvářely. Ale je Vodičkov.*” (Karel Steigerwald, Reflex - Causa, 2015).

⁸⁴ Dopis Vladimíra Vodičky Doubravce Svobodové, 2000, složka *Vladimír Vodička*, Archiv Divadla Na zábradlí, Praha.

Bibliografie

Primární zdroje

- Archiv Divadla Na zábradlí.

Sekundární zdroje - literatura & odborné publikace

- ČERNÝ, František: *Kalendárium dějin českého divadla*. Dramatické umění - malá řada, sv. 1. Svaz českých dramatických umělců a Český literární fond, Praha, 1989.
- GROSSMAN, Jan: *IV. Václav Havel - Uvedení Zahradní slavnosti, O návratech* In. *Texty o divadle - první část*. Uspořádali Miloslav Klíma, Jan Dvořák a Zuzana Jindrová. Pražská scéna, Praha, 1999.
- GROSSMAN, Jan: *XIII. Malé scény - Rozhovor Na zábradlí* (Literární noviny 15, 1966, č. 1, s. 5, rozhovor vedl Ludvík Veselý) In. *Texty o divadle - druhá část*. Uspořádali Miloslav Klíma, Jan Dvořák a Zuzana Jindrová. Pražská scéna, Praha, 2000.
- HERMANOVÁ, Ljuba: *II. dějství - Reduta, Zábradlí, Večerní Brno a zpátky do Prahy* In. *...a co jsem ještě neřekla*. Uspořádal Ondřej Suchý. Melantrich, Praha, 1993.
- JANOUSŠEK, Pavel: *Divadlo Na zábradlí* In. *Ivan Vyskočil a jeho neliteratura*. Host, Praha, 2009.
- JUST, Vladimír a kolektiv: *Česká divadelní kultura 1945-1989 v datech a souvislostech*. Kabinet pro studium českého divadla, Divadelní ústav, Praha, 1995.
- SMEJKALOVÁ, Ilona: *Zábradlí 1958 - 2018*. Divadlo Na zábradlí, Praha, 2019.
- ŠVEJDA, Martin, VELEMANOVÁ, Věra: *Normalizace svépomocí (DNz 1968-1974)* In. *Divadelní revue 3/2016*, Praha.
- ŠVEJDA, Martin, VELEMANOVÁ, Věra: *Zrod Schormovy éry (DNz 1975-1978)* In. *Divadelní revue 3/2018*, Praha.

Sekundární zdroje - webové odkazy

- BEDNÁŘOVÁ, Veronika: *Mušketýr v americkém saku aneb Příběh Divadla Na zábradlí*. Reflex - Causa, Praha, 17.5.2015. - <https://www.reflex.cz/clanek/causy/73258/musketyr-v-americkem-saku-aneb-pribeh-divadla-na-zabradli.html>.
- STEIGERWALD, Karel: *Hudební skladatel Vladimír Vodička a jeho splněný sen. První muž Divadla Na zábradlí hrál šachy s režimem*. Reflex - Causa, Praha, 17.5.2015. - <https://www.reflex.cz/clanek/causy/73259/hudebni-skladatel-vladimir-vodicka-a-jeho-splneny-sen-prvni-muz-divadla-na-zabradli-hral-sachy-s-rezimem.html>.
- Divadelní noviny: *Zemřel Vladimír Vodička*. Divadelní noviny - Burza, Praha, 7.9.2015. - <https://www.divadelni-noviny.cz/zemrel-vladimir-vodicka>.
- *Historie - Divadlo Na zábradlí*. Internet Archive WayBack Machine. - <https://web.archive.org/web/20150927185327/http://www.nazabradli.cz/cz/o-divadle/historie>.
- *Inscenace Divadla Na zábradlí od roku 1958*, Archiv inscenace: https://www.nazabradli.cz/wp-content/uploads/2021/01/DNz_ARCHIV_INSCENACE.pdf
- Web Divadla Na zábradlí - <https://www.nazabradli.cz/>.

Sekundární zdroje - další

- SIROTKOVÁ, Adéla: *Divadlo Na zábradlí*. Seriál České televize, Praha, 2018.
Dostupné na: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11478272778-divadlo-na-zabradli/>.
- *JUDr. Vladimír Vodička*. Fond personálií, Informačně-dokumentační oddělení IDU.